

УДК 159.9

Шубертій Н.Г.¹, Сомова М.А.²

¹ ст. викладач НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СН-116 НУ «Запорізька політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДЛІТКОВОЇ АГРЕСИВНОСТІ

Підлітковий вік характеризується переплетінням суперечливих тенденцій соціального та особистісного розвитку дитини. Для цього складного періоду показовими є негативні прояви, дисгармонійність особистості, згортання або зміна інтересів, а також протестний характер поведінки підлітків стосовно дорослих. Цей період вирізняється великою кількістю позитивних проявів: зростає самостійність, більш різноманітними та змістовними стають взаємини з ровесниками і дорослими, значно розширюється, істотно змінюються сфери діяльності підлітка, розвивається відповідальне ставлення до себе та інших людей. В соціально-педагогічній та психологічній літературі проблема агресивності у підлітків розглядається в дослідженнях К. Андерсена, А. Адлера, А. Бандури, І. Фурманова, З. Фрейда, Е. Фрома, Х. Хекхаузена та інших.

Агресивні дії в дитини можна спостерігати вже із самого раннього віку. В перші роки життя агресія виявляється майже винятково в імпульсивних приступках упертості, виражається спалахами злості або гніву, що супроводжуються лементом, кусанням, драчливістю і не піддаються керуванню дорослих. Причиною такої поведінки є блокування бажань чи наміченої програми дій у результаті застосування виховних впливів. Тому зовсім ясно, що така поведінка дитини викликана станом дискомфорту, фрустрації чи безпорадності [1].

Так, кроскультурні дослідження, які наводить Х. Хекхаузен показують, що, якщо взяти найбільш прості форми дитячої агресивності, які частіше зустрічаються – реакції образити чи вдарити, то у дітей у віці від 3 до 11 років можна спостерігати в середньому по 9 агресивних актів в годину. 29% з них складають безпосередні реакції у відповідь на напад протилежної сторони. Причому ця частка залишається практично постійно, змінюється лише у залежності від статі та складає 33% у хлопчиків та 25% у дівчаток. З віком відбувається також зміна форм агресії: частота простого фізичного нападу зменшується за рахунок зростання більш «соціалізованих» форм, таких як образа чи суперництво [3].

Л. Берковитц, К. Лагерспетц, А. Канкейнен відзначають існування статево-вікових відмінностей у способах вираження агресивності. Так, ними було виявлено, що дівчата старших вікових груп використовують в основному непрямі способи агресивної поведінки (вербальна агресія), на відміну від хлопців, які використовують прямі способи агресивної поведінки (фізична агресія та негативізм, які домінують протягом усіх вікових етапів розвитку). У віковому аспекті виявлено загальне зростання агресивних та негативістських тенденцій, як у хлопчиків, так і у дівчаток. Виявлено, що здатність до використання непрямих способів агресивної поведінки формується у дівчат до 11 років. А в цілому у віковій групі 11 років діти найбільш високо оцінили себе за рівнем агресії [3].

Дослідження з вивчення підлітків - правопорушників, проведене Д. Фельдштейном показало, що ядром конфліктної ситуації, яка привела до моральної деформації особистості цих дітей, є не біологічні властивості, а недоліки сімейного і шкільного виховання, у цих підлітків, зокрема, втрачений інтерес до навчання, фактично загублені зв'язки зі школою. Вони володіють нормальними розумовими можливостями, і цілеспрямоване включення їх у задану систему багатопланової діяльності забезпечує успішну ліквідацію інтелектуальної занедбаності і пасивності [2].

Підлітковий вік називається перехідним віком, бо він характеризується переходом від дитячого стану до дорослого, від незрілості до зрілості. Підліток – це вже не дитина, але ще і не доросла людина. Цей розвиток завершується близько 16 років перетворенням підлітка на юнака чи дівчину. Для підлітка характерна підвищена збудженість, певна невірноваженість з переважанням збудження над гальмуванням. Ця особливість залишає певний відбиток на характері протікання емоцій у підлітка [1].

Таким чином, агресивність в особистісних характеристиках підлітків формується в основному як форма протесту проти нерозуміння дорослих, через незадоволення своєю позицією у суспільстві, що проявляється і у відповідній поведінці. Разом з тим, на розвиток агресивності підлітка можуть

впливати, безперечно, природні особливості його темпераменту, наприклад, збудженість і сила емоцій, що сприяють формуванню таких рис характеру, як запальність, дратівливість, невміння стримувати себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кряжева Н.Л. Развитие эмоционального мира детей / Кряжева Н.Л. – Ярославль: Литера, 1997. – 367 с.
2. Семенюк Л.М. Психологическая сущность агрессивности и ее проявление у детей подросткового возраста / Методические рекомендации в помощь педагогам- практикам / Семенюк Л.М. – М.: Школа, 1991. – 116 с.
3. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – Т.1 / Хекхаузен Х. – М.: Просвещение, 1986. – 450 с.